

tárolja a dokumentumok indexelési információit, és megfelelő információkereső programmal rendelkezik. A terminálok mindegyike mintegy 1000 mikrofilmlelaptól, laponként 273 képkockával, vagyis összesen mintegy 200 ezer kép, illetve mintegy 30 ezer dokumentum teljes leírásával. A terminálok a hagyományos billentyűzeten kívül automatikus mikrofilmlelaptól-kiválasztó és -nagyító berendezést is tartalmaznak. A keresés során a számítógép által megtalált dokumentumok képe néhány másodperc alatt megjelenik a terminál ernyőjén.

A szabadalmi leírásokban tárolt információk alapján komoly erőfeszítéseket tesznek a műszaki fejlődés rövidtávú és középtávú előrejelzésére. Tény, hogy a szabadalmi leírásokban a műszaki fejlődés valamennyi jelentős lépése megtalálható. A közelmúltban megjelent szabadalmi leírások és más, ezektől független gazdasági adatok együttes elemzése alapján következtetni lehet a közeljövőben lejáró nagyobb műszaki-technológiai áttörésekre.

A Műszaki Előrejelzéssel Foglalkozó Hivatal (Office of Technology Assessment and Forecast, OTAF) munkatársai összehangolták a szabadalmi osztályozás és az iparban használt szabványos termék osztályozás jelzeteit. Ez utóbbiakat ugyanis gyakran alkalmazzák a gazdasági tényezőkről (kutatási és fejlesztési költségek, forgalom, export-import adatok stb.) írott jelentésekben és publikációkban. Így lehetőség nyílik arra, hogy a közgazdászok és statisztikusok új és objektív eszközt alkalmazzanak, amely a műszaki élet és a gazdaság összefüggéseinek jobb megértését segíti elő. A Nemzeti Tudományos Alap (National Science Foundation, NSF) többek között ezzel az új eszközzel vizsgálta meg az általa kutatásra és fejlesztésre fordított költségek hatását a támogatni kívánt iparágak eredményeire.

(MARMOR, A. C.: Characteristics and volume of patent information. A „Szabadalmi információ és dokumentáció” c. nemzetközi szimpóziumon elhangzott előadás (München, 1977).)

(Lázár József)

A szisztematikus dokumentáció, osztályozás, tartalomfeltáró dokumentáció

A szabadalmi hivatalok újdonságvizsgálati célra létrehozott dokumentumgyűjteményeinek elvben a teljes műszaki ismeretanyagot tartalmazniuk kellene. A gyakorlatban azonban ezek a gyűjtemények (szabadalmi tárák) *nagyrészt vagy kizárólag szabadalmi leírásokból állnak*. A rendezett szabadalmi tárák mérete már több ország szabadalmi hivatalában meghaladta a 20 millió dokumentumot, így komoly gondot okoz a gyűjtemé-

nyek megfelelő visszahívási arány (recall) melletti hasznosítása.

A tíz évvel ezelőtti reményekkel ellentétben ma már látható, hogy a szabadalmi hivatalok újdonságvizsgálati célra a fogalomra orientált, számítógépes rendszereket csupán néhány műszaki területen tudják alkalmazni. Az ilyen területeken, mint pl. a kémia, azonban az adatbázis viszonylag fiatal, és használata nem mindig teszi fölöslegessé a hagyományos szabadalmi gyűjtemények használatát. Más területeken viszont, nem lévén ez az alternatíva sem, komolyan kell foglalkozni a gyorsan növekvő gyűjtemények üzemeltetési és hasznosítási problémáival.

A szabadalmi információs munka céljaira csak olyan osztályozási rendszer alkalmas, amely a szabadalmazható találmányok céljaira jött létre. Eredetileg minden fontosabb ország saját szabadalmi osztályozási rendszert fejlesztett ki, de a más országokból származó szabadalmi dokumentumok átosztályozása az idők során egyre nagyobb nehézséget jelentett. A közös nyelv megteremtése érdekében hozták létre a *Nemzetközi Szabadalmi Osztályozást (NSZO)*.

Az NSZO egyezményhez csatlakozók két módon alkalmazhatják e rendszert:

a) *A nemzeti rendszer mellett másodlagos rendszerként.* Hátrányai: az NSZO fejlesztése mellett szükséges a nemzeti rendszer folytonos korszerűsítése is. Az ezekkel kapcsolatos munkák sok jól képzett szakember állandó munkáját kívánják. A külföldről származó (és NSZO jelzeteket is tartalmazó) dokumentumokat továbbra is át kell osztályozni a nemzeti rendszer szerint, hiszen az NSZO alkalmazása csak másodlagos.

b) *Az NSZO kizárólagos alkalmazása.* Hátrányai: az állományt teljesen vagy részben át kell osztályozni. Az NSZK Szabadalmi Hivatalában ez a munka, amelyet 1975-ben végeztek el, 16 millió dokumentumhoz 200–300 szakember 1 évi munkájának (emberév) megfelelő munkamennyiséget vett igénybe. Az át nem osztályozott anyag hozzáférhetősége jelentősen csökken, az állomány hozzáférhetetlen. Az NSZO továbbfejlesztése sok ország közös működésének eredménye, így további hátrány, hogy az alkalmazó szabadalmi hivatalok kénytelenek átvenni a számukra kedvezőtlen változásokat is.

A kizárólagos alkalmazásnak azonban számos előnye is van. Az NSZK Szabadalmi Hivatala például mintegy 6–10 emberév munkát takarít meg évente azáltal, hogy az NSZO jelzettel ellátott külföldi dokumentumoknak már csupán kis részét kell átosztályozni a helytelen NSZO jelzet miatt. A szabadalmi hivatalok munkája tehát jelentősen *egyszerűsödik egyetlen osztályozási rendszer alkalmazásával*. Ezenfelül az NSZO továbbfejlesztési költségeinek csak kis része terheli az adott szabadalmi hivatalt, és ezzel egyidejűleg a változtatások és finomítások a rendszer kizárólagos használata során szerzett tapasztalatok alapján megalapozottabbak.

Az NSZO-t kizárólagos jelleggel jelenleg mintegy 40

ország alkalmazza. Komoly nehézséget jelent ez azoknak az országoknak, amelyekben a nemzeti osztályozási rendszer jobb, vagy jobbnak tűnik, mint az NSZO. Ilyen jóval fejlettebb rendszer az USA Szabadalmi Hivatalé, amelyről az NSZO-nál mintegy háromszor finomabb alosztályszerkezete és a 20 kötetes definíciógyűjteménye miatt az NSZO alkalmazói csupán álmodozhatnak.

Az NSZO jelenlegi formájának terjedése a későbbi fejlesztést nehezítheti, hiszen az elkerülhetetlen változások átvezetésével igen sok munkát kell elvégezni az egyes országok szabadalmi hivatalaiban. Az értékelés során azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy például az NSZK Szabadalmi Hivatala az NSZO használatával a nemzeti rendszerrel egyenrangú eredményt tudott elérni.

Az NSZK Szabadalmi Hivatala állományában tárolt dokumentumok évi növekménye mintegy 3%. A helyszűke egyetlen megoldásának a mikrofilmes rendszerek bevezetése tűnik, annak ellenére, hogy a mai helyzetben úgy látszik, hogy a mikrofilmeket lehetetlen lesz alkalmazni az igéyes keresőrendszerekben.

Az egyre növekvő mennyiségű anyag veszélyezteti a kutatások megbízhatóságát, különösen azoknak a szabadalmi leírásoknak esetében, amelyek nem érhetőek el a vizsgálatot végző személy fizikai környezetében. Ennek a veszélynek a csökkentésére az NSZK Szabadalmi Hivatalában számítógépes terminálrendszert szándékoznak üzembe állítani.

Az NSZK Szabadalmi Hivatala a hagyományos osztályozási rendszerek mellett kiegészítésként tizenöt műszaki területen alkalmaz ún. mély indexelési, fogalomra orientált információkereső rendszert. Az ezekben végzett kereséseket azonban minden esetben követnie kell az NSZO szerinti hagyományos keresésnek.

/WITTMANN, A.: *Systematische Dokumentation, Klassifikation, Inhaberschliessende Dokumentation. A „Szabadalmi információ és dokumentáció” c. nemzetközi szimpóziumon elhangzott előadás (München, 1977.)*

(Lázár József)

ÚJ KIADVÁNY

Könyvtári on-line szolgáltatások felmérése

ATHERTON, P.—CHRISTIAN, R. W.: *Librarians and on-line services*, White Plains, Knowledge Industry Publications, 1978. 124. p.
ISBN: 0 914236 13 X
Ára: 24,50 dollár

A *Knowledge Industry Publications* nemrégiben megjelent jelentése egy igen értékes felmérés eredményeit tartalmazza. Többek között olyan kérdésekre ad magyarázatot, hogy a könyvtárak miért és hogyan vezetik be a számítógépes információkeresést, e szolgáltatásokat hogyan irányítják és finanszírozzák. A 124 oldalas jelentés főleg személyes tapasztalatokon és telefon-interjúkon alapszik, de áttekinti a témával kapcsolatos irodalmat is.

A szerzők szerint a számítógépes szolgáltatások könyvtárakba való bevezetésének legfőbb akadálya pénz-

ügyi jellegű, ugyanis a szolgáltatások csak a használókra kirott szolgáltatási díjszabás mellett tarthatók fenn. A másik probléma az, hogy szükség van a szolgáltatások széles körű reklámozására is. Mivel a szolgáltatások nem ingyenesek, sok könyvtáros ezt inkább üzleti, mint hivatásával összeegyeztethető könyvtárosi tevékenységnek tekinti. Az új rendszer gyökeresen megváltoztatja a hagyományos könyvtári politikát, jelentősen átalakítja az egyes munkafolyamatokat is. Mindezek ellenére, az on-line szolgáltatások bevezetése úgy a közművelődési, mint a felsőoktatási könyvtárakban előretörőben van, s e fejlődéssel minden könyvtárosnak tanácsos lépést tartani.

/Library on-line services are assessed = *Information Retrieval & Library Automation*, 13. köt. 9. sz. 1978. p. 1–2./

(N. I.)

Közljük előfizetőinkkel, hogy a következő számunk
augusztus hónapban, összevont 7–8. számként jelenik
meg

